

**จิตวิญญาณความเป็นครูสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูบรรณารักษ์ กับการจัดการเรียนรู้ให้
“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ทักษะความรอบรู้สารสนเทศ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลง
วชิราภรณ์ สังข์ทอง¹ แพรวนภา เรียงริลา²**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนให้ทราบว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” หมายถึง การตระหนักรู้ภายในตนเองของบุคคล ในการดำเนินชีวิตทั้งการควบคุมความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ พฤติกรรม การปฏิบัติตน โดยยึดกรอบคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นแก่นแท้ของ จิตใจให้ตระหนักรู้ในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ครูให้บรรลุตามเป้าหมาย และอุดมการณ์ ของการเป็นครูที่ดี ซึ่งการจัดการเรียนการสอนที่มีครู สอนเป็น สอนดี สอนเก่ง และนำหลักการจัดการ เรียนการสอนด้วยวิธีการสะท้อนคิดผ่านประสบการณ์เรียนรู้เพื่อทบทวนตนเอง จะสนับสนุนให้ ผู้เรียน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และเกิดทักษะความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง 3 ระดับ ได้แก่ 1) ความรอบรู้สารสนเทศพื้นฐาน 2) ความรอบรู้สารสนเทศขั้นปฏิสัมพันธ์ 3) ความรอบรู้ สารสนเทศขั้นวิจารณ์ญาณ ซึ่งความรู้เท่าทันทั้ง 3 ระดับ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ร่างกาย 2) จิตใจ 3) สังคม และ 4) ด้านปัญญาของผู้เรียนในยุคดิจิทัล ถือเป็นหัวใจสำคัญในการ พัฒนาผู้เรียนให้ สามารถอยู่รอด มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถนำความรู้มาพัฒนา สังคม และประเทศชาติ

คำสำคัญ: จิตวิญญาณความเป็นครู การจัดการเรียนรู้ ทักษะความรอบรู้สารสนเทศ การเท่าทันการ เปลี่ยนแปลง

¹ อาจารย์กลุ่มวิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์กลุ่มวิชาการวัดผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

(Received: 26 March 2021; Revised: 4 May 2021, Accepted: 10 May 2021)

The Spirituality of Teachers and learning management for teacher librarian students to learning management “Understanding, Connecting, and Development” to Information literacy skills and Literacy of changes.

Wachirapron Sangthong¹ Praewnapa Riangrila²

Abstract

This article aims to reflect that. "Spirituality of Teacher" refers to the self-awareness of a person. In living life, including the control of thoughts, beliefs, ideologies, behaviors and practices based on the moral, ethical and professional ethics framework. It is the essence of the mind to realize the responsibility of duty. Performing teacher duties to achieve the goals, and the ideals of being a good teacher. For classroom management, The teacher who will be good teaching and apply the principles reflective thinking learning for self-review was support students to “Understanding, Connecting, and Development” For developing information literacy skills and literacy of changes. All three levels: Functional information literacy, Interactive information literacy, Critical information literacy, are important to the four aspects of life: physical, mental, social and intellectual aspects of the digital age learners. Which is the key for developing learners to achieve information literacy skills and literacy of changes. The students have survived, good quality of life, and able to bring knowledge to develop society and the nation.

Keywords: Spirituality of Teachers, Learning management, Information literacy skills, Literacy of changes

¹ Foundation of Educational, Faculty of Education, Loei Rajabhat University. Email: sangthongva@gmail.com

² Measurement of education, Faculty of Education, Loei Rajabhat University. Email: praewwnapa.ria@lru.ac.th

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลต่อระบบการศึกษา คุณลักษณะ และพฤติกรรมของพลเมือง เมื่อสังคมเปลี่ยนการศึกษาและการเรียนรู้ ตลอดจนครูผู้สอนย่อมต้องยกระดับการจัดการเรียนรู้ให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะเท่าทันกับสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยกำหนดให้ผู้เรียนมีทักษะ 3Rs 8Cs ได้แก่ 1) อ่านออก (reading) 2) เขียนได้ (writing) 3) คณิตเลขเป็น (arithmetic) และ 8Cs ได้แก่ 1) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (critical thinking and problem solving) 2) ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม (creativity and Innovation) 3) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (cross-cultural Understanding) 4) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (collaboration Teamwork and Leadership) 5) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และรู้เท่าทันสื่อ (communications, information and media literacy) 6) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (computing and ICT literacy) 7) ทักษะอาชีพ และทักษะการเรียนรู้ (career and learning skills) 8) ความมีเมตตา กรุณา วินัย คุณธรรม จริยธรรม (Office of the Education Council., 2560 : x)

การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 กระทั่งปัจจุบัน แม้รูปแบบการศึกษาจะเปลี่ยนแปลงไป แต่บทบาทหน้าที่ของครูผู้มี “จิตวิญญาณความเป็นครู” และอยู่ในฐานะปุถุชนบุคคลยังคงต้องมีอยู่ แต่ครูต้องปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด เทคนิค กลยุทธ์ การสอน การปฏิบัติตนให้สามารถใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีทักษะความรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจากอดีต ปัจจุบัน และในอนาคต การศึกษาไทยมีการปฏิรูปตามสถานการณ์ของสังคมดังนี้

การศึกษา ยุค 1.0 คือ เป็นยุคที่ครูผู้สอนยึดหลักปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ นั่นคือผู้เรียนต้องเรียนรู้ จดจำ ทำตาม แบบอย่างแห่งความดีงามของสังคม และถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น และเรียนรู้วิชาเลี้ยงชีพ อย่างรอบรู้และเท่าทันตะวันตก ครูผู้สอนเก่งเนื้อหา ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนทุกสิ่งอย่าง ครูสอนอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี มีวิชา คิดตัวไปหาเลี้ยงชีพ ผู้เรียนจะถูกฝึกให้มีระเบียบวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม และต้องรักษาวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของประเทศไทย

การศึกษา ยุค 2.0 สังคมเปลี่ยนผ่านสู่ยุคอุตสาหกรรม การศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีวิชาความรู้ และมีพฤติกรรมดี มีอาชีพเลี้ยงตนเองได้ การจัดการเรียนการสอนยึดหลักปรัชญาการศึกษานิรันดรนิยม

คือ “อยู่ชั่ววันจันทร์” นั่นคือ คุณค่าแห่งความดี การมีเหตุผล สติปัญญา ดังนั้นผู้เรียนต้องเรียนรู้ด้วยเหตุผลแห่งการทำความดีด้วยการรู้จักคิด รู้จักใช้สติปัญญาให้อยู่กับตนเองไปตลอดชีวิต โดยเรียนรู้จากความชอบความถนัด หากพ่อแม่อยากให้ลูกเชี่ยวชาญด้านไหน จะส่งลูกไปเรียนจนสามารถปฏิบัติได้สามารถนำมาประกอบอาชีพได้ เช่น การแพทย์แผนไทย ช่างฝีมือ โหราศาสตร์ ศิลปกรรม เป็นต้น

การศึกษา ยุค 3.0 เป็นการจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนนำความรู้ สติปัญญาที่มีอยู่ไปพัฒนาตนเองให้สามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ เปลี่ยนปัญหาและอุปสรรคให้เป็นโอกาสของชีวิต โดยมี เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสนับสนุน เป็นยุคที่ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนความคิด วิธีสอนผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เพราะความรู้ไม่ได้อยู่แต่ในห้องเรียนหากแต่อยู่ในโลกเสมือนจริงที่เรารู้จักในนาม “Internet” การจัดการเรียนรู้ยึดหลักปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือผู้เรียนพัฒนาตนเองได้ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ตามสภาวะการเปลี่ยนแปลง ผู้สอนมุ่งให้ผู้เรียนฝึกทักษะการคิด การพูด การเขียน และสร้างระเบียบวินัยในตนเอง โดยผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติมากกว่าการจดจำทำตามครู และเชื่อมโยงความรู้สู่ชีวิตประจำวัน ได้อย่างยั่งยืน

การศึกษา ยุค 4.0 เป็นยุคการเปลี่ยนแปลงสู่การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ เพื่อการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา โดยนำความรู้ที่ได้เรียนรู้มาประดิษฐ์พัฒนานวัตกรรม เพื่อแก้ปัญหา และปฏิรูปสังคมให้เจริญขึ้น การจัดการเรียนรู้ยึดหลักปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม โดยเชื่อว่า การทำงานคือชีวิต การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ฝึกแก้ปัญหาสถานการณ์สังคมที่เกิดขึ้น จากองค์ความรู้ที่มีในลักษณะ “ทำปัญหาให้กลายเป็นปัญญา” (Sinlarat, 2017 : 2-16)

การศึกษา ยุค 5.0 เป็นยุคของการเจริญทางปัญญาอย่างสูงสุด ด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมต่าง ๆ ทำให้มนุษย์มีแต่ความสะดวกสบาย มีอิสระในการใช้ชีวิต หากแต่จำเป็นต้องใช้ชีวิตควบคู่กับสติปัญญา สมารถอย่างสูงสุดเช่นกัน เนื่องจากความเจริญทำให้มนุษย์หลงยึดติดกับอดีตกระทั่งเกิดความวุ่นวาย ในยุคนี้ มนุษย์ต้องใช้ สติ สมาธิ และปัญญา จึงจะอยู่รอดนักวิชาการเรียกสังคมยุคนี้ว่า “สังคมอุดมปัญญา” การจัดการเรียนรู้ยุค 5.0 ยึดหลักปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม คือ การมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีอิสระในการเรียนรู้ตามศักยภาพ ความสนใจ เลือกเรียน เลือกกระทำได้ แต่ผู้เรียนต้องยอมรับผลแห่งการเลือกกระทำ ครูมีหน้าที่กระตุ้นหนุนเสริมให้ผู้เรียนดึงศักยภาพ ความสามารถที่มีเฉพาะตัวออกมาพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ และมีความเท่าทันสถานการณ์ (Santhong, 2017 : 7-10)

การเปลี่ยนแปลงของการศึกษาแต่ละยุค ส่งผลต่อการเรียนรู้ การจัดการจัดการศึกษา ซึ่งผู้สอน และนักศึกษาวิชาชีพครู จำเป็นต้องปรับตัวให้มีทักษะความรู้สารสนเทศ และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อจะได้รับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น ทักษะดังกล่าวครูสภาได้กำหนดให้เป็นมาตรฐานทางวิชาชีพของนักศึกษาวิชาชีพครูด้านการปฏิบัติงานหน้าที่ครู ซึ่งหากผู้เรียนเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ความรู้ ทักษะ สมรรถนะ และสามารถนำแก่นของสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาตนเอง และประยุกต์ใช้กับวิชาชีพได้ จะเป็นการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูบรรณารักษ์ให้จบออกไปทำหน้าที่ครูอย่างมีประสิทธิภาพ

ความรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

การพัฒนาให้เข้าสู่สังคมยุคหลังสมัยใหม่ การเตรียมกำลังพลให้มีความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งสังคมกำลังก้าวสู่ยุค 5.0 เป็นสังคมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต (Life style) ของเยาวชนรุ่นใหม่เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้พวกเขาซึ่งเป็นอนาคตของชาติ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ทักษะความรู้สารสนเทศ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทักษะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับคำศัพท์ ดังนี้

การรู้หนังสือ (Literacy) หรือ ความรอบรู้ การรู้เท่าทันเป็นคำที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ ให้ ความสำคัญ เนื่องจากในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ การรู้หนังสือเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการดำเนิน ชีวิตจึงมีการระบุคำว่า Literacy หมายถึง สภาพของบุคคลที่มีความรอบรู้ และทักษะที่จำเป็นที่จะทำให้ บุคคลสามารถเข้าใจ แปลความ ด้วยทักษะการอ่าน การเขียน และการคิดเลขเป็น อันเป็นความรู้ที่ ต่อเนื่อง ซึ่งสามารถวัดระดับความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันได้ ในการพัฒนาความรู้และศักยภาพ เพื่ออยู่ ในสังคม (UNESO, 2004 : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000136246>)

การรู้สารสนเทศ (Information Literacy) หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการระบุแหล่ง สารสนเทศ ประเมินสารสนเทศนั้นว่าดีหรือไม่ดี และสามารถนำสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้ การ ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการรู้สารสนเทศมีความสัมพันธ์กับทักษะการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ ซึ่งทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศได้แก่ การใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ฐานข้อมูล และอื่น ๆ ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการ การรู้สารสนเทศเป็นความจำเป็นของบุคคลที่จะ นำไปสู่การพัฒนาทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ (American Library Association, 2000 : 2)

การรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Technology Literacy) หมายถึง ความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคล ใน การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ ทรัพยากร เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางการเรียนรู้ การสื่อสาร

การแก้ปัญหา การเข้าถึง การจัดการ การบูรณาการ การประเมินคุณค่าของเทคโนโลยีสารสนเทศ การประยุกต์ใช้เพื่อการเรียนรู้ การใช้เพื่อการดำเนินชีวิต การตัดสินใจ ตลอดจนการนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อสร้างองค์ความรู้ (Benson, 1998 : 1)

การรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) หมายถึง สภาวะที่เกิดจากความสามารถของบุคคลในการวิเคราะห์ แยกแยะ ประเมินคุณค่า เจตนาของสื่อ เข้าใจผลกระทบของสื่อ สามารถใช้สื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพทางความคิดและปัญญา สร้างการรับรู้ อย่างมีวิจารณญาณ เพื่อป้องกันตนเองจากผลกระทบของสื่อได้ (Apiwantakorn, 2017 :11)

การรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) หมายถึง ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์อย่างมั่นใจ ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพ โดยการประเมินเนื้อหา การใช้ความรู้ที่มีอยู่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และเครื่องมือดิจิทัลต่าง ๆ อย่างเท่าทัน การรู้ดิจิทัลเป็นทักษะที่บุคคลต้องได้รับการศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ เนื่องจากเป็นทักษะที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อพลเมือง (2015, <https://education.gov.mt/en/elearning/Documents/>)

จากคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูบรรณารักษ์ หมายถึง สภาวะที่เกิดจากความสามารถในการอ่าน การเขียน การคิดเลขเป็นและต่อยอดสู่การวิเคราะห์ แยกแยะ ประเมินคุณค่าสรรพสิ่ง กระทั่งเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่าง เท่าทันนำมาซึ่งการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ ตลอดจนสามารถปรับตัว แก้ไขปัญหา เรียนรู้ ผ่านสื่อรูปแบบทันสมัยอย่างมีจิตวิญญาณ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

ความรอบรู้สารสนเทศ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้รับการยอมรับในระดับสากลอย่างกว้างขวาง ในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ เพราะหากบุคคลใดขาดทักษะความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ย่อมตกเป็นเหยื่อของสังคมได้อย่างง่ายดาย ดังนั้นการที่บุคคลในสังคมมีทักษะความรอบรู้สารสนเทศ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น จะสามารถอยู่รอดอย่างมีประสิทธิภาพ ป้องกันตนเอง แก้ไขปัญหา เข้าใจสถานการณ์ วิเคราะห์เนื้อหา และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งทักษะความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญดังนี้

1. ส่งเสริมการเรียนรู้ ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญต่อการศึกษา การเรียนรู้เนื่องจากในยุคปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการเรียนรู้ นักเรียน นักศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะในการประเมิน แยกแยะ วิเคราะห์สารสนเทศ เพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ อีกทั้งรูปแบบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน เรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งสารสนเทศ

ต่าง ๆ ดังนั้นทักษะดังกล่าวจึงสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ อย่างน้อยก็เป็นการช่วยลดผลกระทบด้านการคัดลอกข้อมูลได้ระดับหนึ่ง

2. ส่งเสริมสังคมแห่งความรู้ที่พึงปรารถนา ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ช่วยให้การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่พึงปรารถนา โดยในศตวรรษที่ 21 UNESCO ให้นิยามของสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมที่หลากหลาย มีความเสมอภาค อยู่บนฐานการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียม การเข้าถึงข้อมูลและความเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลาย และการมีอิสระเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นอย่างถูกต้องเชิงเหตุและผล ตลอดจนการลดความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัล

3. ช่วงช่วยพัฒนาศักยภาพและความสามารถ ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเอง สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ ความเหมาะสมของการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ เช่น การเอาเรื่องส่วนตัวกลายเป็นเรื่องสาธารณะ การมีส่วนร่วมทางสังคมในลักษณะเครือข่ายความรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง คือการคิดเปลี่ยนไปทำให้มีโอกาสนในการเรียนรู้ และท้าทายความรู้ความสามารถ

4. ยกระดับคุณภาพชีวิต ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต เพราะความรู้เท่าทันมีความสำคัญยิ่งต่อบุคคล ในด้านการศึกษา การงาน อาชีพ และการใช้ชีวิตประจำวัน ผู้ที่มีทักษะดังกล่าวช่วยให้สามารถวิเคราะห์ เลือกรับ แยกแยะ และตัดสินใจต่อผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ได้ เช่น การเลือกอาชีพ การแก้ไขสถานการณ์ความเป็นอยู่ของชีวิต การเลือกสินค้า บริการ เป็นต้น

5. พัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงช่วยให้บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนตนเองให้รู้จัก เข้าใจ สิทธิและเสรีภาพของตนเอง และของผู้อื่น ๆ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ และดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักรู้ในการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ไม่ตกเป็นเหยื่อหรือถูกรวบงำจากสังคม หรือตกเป็นเหยื่อของธุรกิจที่ไม่ถูกต้อง

6. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ผู้มีความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว จะช่วยให้สามารถประเมินคุณค่าของสรรพสิ่งในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเลือกรับสิ่งที่ดี เหมาะสมมาใช้ในการปฏิบัติงานได้ถูกต้อง ช่วยให้ผู้สามารถเข้าถึง เข้าใจ พัฒนาตนเองให้สามารถทำงานได้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

7. ช่วยพัฒนาทักษะการประเมินสารสนเทศ ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง จะเป็นอีกหนึ่งทักษะที่สามารถประเมินสารสนเทศดิจิทัลได้ ไม่ว่าจะเป็นสื่อออนไลน์ เนื้อหาออนไลน์ ข้อความ ภาพเสมือนจริง เสียง รมัควัฒรงที่แจะแชร้ข้อมูลต่าง ๆ สามารถลดผลกระทบอันเกิดจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้ ดำเนินชีวิตประจำวันด้วยสติ และมีคุณภาพตามศักยภาพของตนเองได้อย่างดี

ในยุคสังคมหลังสมัยใหม่ ความรอบรู้สารสนเทศ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่หลักสูตรการศึกษา หากแต่เป็นทักษะการเรียนรู้ ที่บุคคลต้องพัฒนาต่ออย่างต่อเนื่อง เพราะมีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ซึ่งประเด็นสำคัญของความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงมีทั้ง 7 ประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิต เพราะเมื่อโลกเปลี่ยนแปลงสังคมเปลี่ยน มนุษย์เราย่อมต้องปรับเปลี่ยนทั้งด้านความคิด พฤติกรรมเพื่อที่จะอยู่รอดได้อย่างมีความสุข

ลักษณะความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ตัวชี้วัดการพัฒนาประเทศของประเทศไทยที่พัฒนาแล้ว นอกจากเรื่องเศรษฐกิจแล้ว การรู้หนังสือทั้งการอ่าน การเขียน การคิดเลข การที่ประชาชนพลเมืองของประเทศ ซึ่งทักษะความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงมี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย ได้แก่ ความแข็งแรง ปลอดภัย สอดคล้องกับปัจจัยที่ 2) จิตใจ ได้แก่ คุณค่า ความดี ความสงบในจิตใจและความมีสติ 3) ด้านสังคม ได้แก่ สังคมแห่งการเรียนรู้ สันติ ยุติธรรม ความรัก ความสามัคคี 4) ด้านปัญญา ได้แก่ ความรอบรู้ รู้เท่าทัน การอยู่ร่วมกันและมีอิสรภาพ ความชัดเจนในความรอบรู้ซึ่งนักปิม (Nutbeam D., 2008 : 2072-2078) ได้เสนอระดับความรอบรู้ไว้ 3 ระดับดังนี้

1. ความรอบรู้พื้นฐาน (Functional literacy) ได้แก่ สมรรถนะในการอ่าน การพูด การฟัง และการเขียน เพื่อให้เข้าใจถึงเนื้อหาสาระด้านสุขภาพ และการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน เช่น การอ่านฉลากยา การเขียนข้อมูลการดูแลสุขภาพ การเข้าใจต่อรูปแบบการให้ข้อมูล การให้ข้อมูลทั้งข้อความด้วยการเขียน และการพูดโต้ตอบ

2. ความรอบรู้ขั้นปฏิสัมพันธ์ (Interactive literacy) ได้แก่ ทักษะพื้นฐานและการมีพหุปัญญาในการใช้ความรู้ การสื่อสารกับผู้อื่น การรู้จักใช้ข้อมูลข่าวสาร และการประยุกต์ใช้ข้อมูลอย่างเท่าทันทางปัญญา รวมทั้งทักษะทางสังคม ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อการดูแลตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

3. ความรอบรู้ขั้นวิจารณ์ (Critical literacy) ได้แก่ ทักษะทางปัญญาขั้นสูง สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ ควบคุมจัดการสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเป็นการกระทำของแต่ละบุคคลทั้งการตัดสินใจ การสร้างเสริมและการดูแลสุขภาพ โดยการเชื่อมโยงประโยชน์ของบุคคลผู้สังคม

จากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับ “ความรอบรู้ด้านสุขภาพ” ขององค์การอนามัยโลกประยุกต์สู่ความรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถจำแนกองค์ประกอบได้ 6 ด้านดังนี้

1. การเข้าถึงข้อมูล (Access skill) หมายถึง การใช้ความสามารถในการเลือกแหล่งข้อมูล รู้วิธีการในการค้นหาข้อมูลสารสนเทศ การรับข้อมูลสารสนเทศ และสามารถตรวจสอบข้อมูลสารสนเทศจากแหล่งสารสนเทศต่าง ๆ ได้ถูกต้อง

2. ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive skill) หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อสุขภาพหรือการดูแลสุขภาพป้องกันตนเองอย่างถูกต้อง และเข้าใจเนื้อหาของสื่อต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยเจตนาใด หรือมีคุณค่าใดต่อตนเองและสังคม

3. ทักษะการสื่อสาร (Communication skill) หมายถึง ความสามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ที่ใช้ในการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถจับประเด็นความสำคัญของการสื่อสารได้ตลอดจนมีความสามารถในการผลิตสื่อเพื่อการสื่อสาร โน้มน้าวให้บุคคลเข้าใจ ยอมรับข้อมูลที่สื่อสารได้

4. ทักษะการจัดการตนเอง (Self-management skill) ความสามารถในการกำหนดเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การวางแผน การลงมือปฏิบัติตามแผน ตลอดจนการประเมินผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติตามแผน เพื่อนำผลมาปรับเปลี่ยนการปฏิบัติตนให้มีความรอบรู้ที่ถูกต้อง

5. ทักษะการคิดตัดสินใจ (Decision skill) ทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการปฏิเสธ หรือเลือกรับการปฏิบัติตน ร่วมกับแหล่งความรู้โดยการใช้เหตุผลทั้งในแง่ดีและแง่ลบ โดยมีเป้าหมายคือให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

6. การรู้เท่าทันสื่อ (Media literacy skill) หมายถึง ทักษะ ความสามารถในการตรวจสอบ วิเคราะห์ แยกแยะ ความน่าเชื่อถือของสื่อที่นำเสนอ และสามารถเลือกรับสื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตนเอง และผู้อื่นอีกทั้งประเมินเนื้อหาของสื่อเพื่อใช้ประโยชน์ ตลอดจนเสนอแนะต่อบุคคลอื่น ๆ ได้ (Kaeodumkoeng & Triphetsriurai, 2011 : 42-46)

ทักษะความรู้เท่าทันและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการเรียนรู้ พัฒนา และนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อกำกับตนเองให้มีไหวพริบ สามารถปรับตัวเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ในสังคมได้ ซึ่งองค์ประกอบของทักษะดังกล่าว ที่นักศึกษาวิชาชีพครูทุก ๆ คนในยุค

สังคมหลังสมัยใหม่จำเป็นต้องฝึกฝนและพัฒนาประกอบด้วย 1) ทักษะการเข้าถึงสารสนเทศ 2) การประเมินความรู้ ความเข้าใจ 3) ทักษะการสื่อสาร 4) ทักษะการจัดการตนเองเชิงบูรณาการ 5) ทักษะการตัดสินใจและสร้างสรรค์องค์ความรู้ 6) ทักษะการรู้เท่าทันสื่อทุกรูปแบบ

จิตวิญญาณความเป็นครูกับการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ทักษะความรู้สารสนเทศ

จากหนังสือการทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ความว่า พระองค์ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” แก้ปัญหาและสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างแท้จริง ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ให้ครูบรรณารักษ์ นักสารสนเทศ มีความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงดังนี้

เข้าใจ คือการทำความเข้าใจ ทั้งปัญหา ข้อมูล หรือความจริง ทุกมิติทั้งในด้านสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิต รากฐานของปัญหา และความต้องการที่แท้จริง ซึ่งการจะ “เข้าใจ” ได้อย่างแท้จริง ต้องแสวงหาข้อมูล เช่น การจัดการเรียนการสอน โครงสร้างหลักสูตร การวิเคราะห์เนื้อหาประสบการณ์ สอน ตลอดจนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลอื่น ๆ เพื่อทำความเข้าใจหลักการจัดการเรียนการสอน อย่างชัดเจนก็จะเกิดกระบวนการรู้จริง

เข้าถึง การแก้ไขปัญหาความต้องการเรียนรู้ของผู้เรียน การให้ผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนสะท้อนความรู้สึกร่วมกัน โดยครูผู้สอนจำเป็นต้องมีจิตใจ ตระหนักรู้เข้าถึงความรู้สึก ความทุกข์ ความเจ็บปวด ความเคืองร้อน ของผู้เรียนด้วยหัวใจ จะได้ตระหนักรู้ เกิดสำนึกในการฝ่าฟันปัญหา อุปสรรคเพื่อการพัฒนาทั้งต่อครูผู้สอน และผู้เรียนไปด้วยกัน นอกจากนี้ต้องเข้าถึงความเป็นมนุษย์ เพื่อเข้าไปอยู่ในหัวใจของผู้เรียน ชุมชน องค์กร ด้วยการกระทำหน้าที่ด้วยความรัก ความศรัทธา ทั้งความถูกต้องดีงาม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี เนื่องจากขั้นตอน “เข้าถึง” ต้องใช้วิธีการที่แยบยล โดยมี “หัวใจ” เป็นฐานในการเข้าถึง

พัฒนา เป็นการบริหารจัดการปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาที่ถูกต้องเกิดจากการเข้าใจที่ชัดเจนเป็นรากฐาน และเข้าถึงจิตใจ ความรู้สึกที่แท้จริงเป็นพลังขับเคลื่อน ก่อให้เกิดการพัฒนา ซึ่งการใช้ “จิตใจ” ยึดสิ่งที่ต้องพัฒนาเป็นศูนย์กลาง จะช่วยให้ทุกฝ่ายต่างเข้าใจถึงบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้น เข้าถึงจิตใจ ความรู้สึก ตระหนักรู้ร่วมกัน เช่น ครู นักเรียน ชุมชนร่วมพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแบบองค์รวม ทั้งการพัฒนาสื่อ การพัฒนาหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ จะนำไปสู่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน (Tantivejkal, 2016 : 59)

เมื่อเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ย่อมเป็นเหตุเป็นผลให้ตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์และคุณค่าของการพัฒนาจิตวิญญาณ ซึ่งจิตวิญญาณเป็นเรื่องของการศึกษาชีวิตภายใน ด้วยการสำรวจตรวจตราชีวิตด้านในเพื่อค้นหาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาเอกลักษณ์ที่แท้จริงของแต่ละบุคคล เช่น ค้นหาว่าเราก็คือใคร คุณค่าของเราคืออะไร อะไรคือสิ่งที่มีค่ามีความหมายกับชีวิต และเป้าหมายการใช้ชีวิตคืออะไร คำถามต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ค้นหาจิตวิญญาณความเป็นคนของแต่ละบุคคลได้ระดับหนึ่ง และหากได้รับการฝึกฝนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จิตวิญญาณของบุคคลจะแกร่งขึ้น นักวิชาการให้นิยามคำว่า จิตวิญญาณความเป็นครู ได้ต่างมุมมองพอสรุปได้ว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” หมายถึง การตระหนักรู้ภายในตนเองของบุคคลในการดำเนินชีวิตทั้งการควบคุมความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ พฤติกรรม ในการปฏิบัติตนให้สามารถทำหน้าที่ครู รับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยยึดกรอบคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นแก่นแท้ของจิตใจ ให้ปฏิบัติหน้าที่ครูบรรลุตามเป้าหมาย และอุดมการณ์ของการเป็นครูที่ดี เมื่อพิจารณาคำว่า จิตวิญญาณ มีลักษณะเป็นนามธรรม แต่สามารถอธิบายเป็นรูปธรรมผ่านการปฏิบัติตามแบบแผนของแต่ละบุคคล ทั้งนี้โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และนภนาท อนุพงศ์พัฒน์ (2017 : 49-50) ได้เสนอมิติองค์ประกอบของจิตวิญญาณที่เป็นสากล 9 องค์ประกอบดังนี้

1. การหลุดพ้นจากความไม่รู้ จิตวิญญาณของมนุษย์รับรู้ เรียนรู้ ผ่านประสบการณ์ สรรพสิ่งบนโลกล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ เมื่อมนุษย์เรียนรู้และเข้าใจ สัจธรรมความเป็นจริงของสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป จะตระหนักรู้ถึงเป้าหมายของการดำเนินชีวิต การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความไม่ประมาท การตระหนักรู้ว่าสรรพสิ่งที่มีอยู่เมื่อถึงเวลาที่สุดสูญหายไป เหล่านี้เป็นการนำมาซึ่งการหลุดพ้นจากความไม่รู้

2. การตระหนักรู้เป้าหมายของชีวิต การบรรลุถึงจิตวิญญาณ เป็นผลจากการที่มนุษย์ตระหนักรู้ในคุณค่าแห่งตน เข้าใจความหมายอันยิ่งใหญ่และตระหนักคุณค่าของการทำหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายของชีวิต ซึ่งบุคคลผู้มีจิตวิญญาณจะมีเป้าหมายอันสูงสุดของชีวิต เช่น การเป็นครูด้วยหัวใจ การพัฒนาผู้เรียนให้เก่ง ดี มีสุข การเป็นแบบอย่างแห่งความดีงาม เป็นต้น

3. การเข้าใจภาระหน้าที่ ผู้ที่มีจิตวิญญาณ จะตระหนักถึงภารกิจบทบาทหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความมุ่งมั่นที่จะทำภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุความสำเร็จและเจริญสูงสุดอย่างดีเยี่ยม เช่น เมื่อเป็นครูก็รับผิดชอบต่อการสอน การดูแลผู้เรียนด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ

4. การมีความเชื่อ ศรัทธา และเคารพต่อชีวิต ผู้มีจิตวิญญาณจะตระหนักในคุณค่าความเชื่อ ความศรัทธา ในความดีงาม เคารพและอ่อนน้อมต่อสรรพสิ่งที่ได้สัมผัส ได้เรียนรู้ รู้คุณค่าของสรรพสิ่งที่ มีอยู่และช่วยรักษาสรรพสิ่งนั้น ๆ ให้คงอยู่

5. การตระหนักรู้ คุณค่าของวัตถุ ผู้มีจิตวิญญาณที่ดีงาม จะนิยมชมชอบวัตถุที่ตนเองพึงมีพึงได้ แต่จะไม่แสวงหาเบียดเบียนให้ได้มา และไม่หลงใหลนำวัตถุเหล่านั้นมาบารอจิตใจ จนเกินความ จำเป็น กระทั่งนำไปสู่ความทุกข์ของชีวิต

6. การสำนึกต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม ผู้มีจิตวิญญาณมีความเชื่อในการอยู่ร่วมกัน และตระหนักในคุณค่าของคำว่า “เพื่อนทุกข์” เมื่อต้องได้เผชิญกับความทุกข์ตามชะตากรรมของตนเอง จากการกระทำ และการตระหนักรู้คุณค่าของเพื่อนมนุษย์ เป็นองค์ประกอบหนึ่งของผู้มีจิตวิญญาณ

7. การมีอุดมคติหรืออุดมการณ์ ผู้มีจิตวิญญาณจะมองเห็นความสวยงามของโลก ได้จากทุก แง่มุมของชีวิต มีความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์แห่งการทำงาน โดยไม่ท้อแท้ หดห่อกำลังใจต่ออุปสรรคที่ เกิดขึ้น

8. การเข้าใจความทุกข์ของชีวิต ผู้มีจิตวิญญาณจะรับรู้ว่ามนุษย์ทุกคนมีความทุกข์ 7 อย่าง เหมือน ๆ กัน ได้แก่ ทุกข์เพราะ 1) ความยากจน 2) การเจ็บป่วย 3) ความไม่รู้ 4) การพลัดพราก 5) เวลา ที่หมดไป 6) บาบและบุญ และ 7) การถูกวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งความทุกข์ทั้ง 7 อย่างมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ทั้งนี้เมื่อมนุษย์เข้าใจ เข้าถึง ทั้งความทุกข์และความสุข มนุษย์จะตระหนักและรับรู้คุณค่าแห่ง ทุกข์และเข้าถึงความสุขที่แท้จริง

9. การรับรู้มรรคผลแห่งจิตวิญญาณ ผู้มีจิตวิญญาณจะได้รับผลลัพธ์ในการดำเนินชีวิตในทางที่ ดี ชีวิตมีแต่ความสุข ความเจริญในหน้าที่การทำงาน กงล้อชีวิตทั้ง 8 ด้านจะมีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

จิตวิญญาณความเป็นครูทั้ง 9 องค์ประกอบได้แก่ 1) การหลุดพ้นจากความไม่รู้ 2) การตระหนักรู้เป้าหมายของชีวิต 3) การเข้าใจภาระหน้าที่ 4) การมีความเชื่อ ศรัทธา และเคารพต่อชีวิต 5) การตระหนักรู้ คุณค่าของวัตถุ 6) การสำนึกต่อเพื่อนมนุษย์และสังคม 7) การมีอุดมคติหรืออุดมการณ์ 8) การเข้าใจความทุกข์ของชีวิต 9) การรับรู้มรรคผลแห่งจิตวิญญาณ เป็นพลังขับเคลื่อนชีวิตให้มีแต่ความ ความโชคดี

จิตวิญญาณเป็นนามธรรมอยู่ภายในของแต่ละบุคคล ไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า หากเปรียบเทียบจิตวิญญาณ ก็เหมือนกับเครื่องยนต์ที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนให้เครื่องยนต์ทำงาน มนุษย์มีจิต และวิญญาณ โดยมีธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นเครื่องยนต์กลไกของชีวิต หากระบบกลไก

ของชีวิตหยุดทำงาน ก็เท่ากับชีวิตได้สิ้นสุดลง เมื่อเป็นเช่นนั้นคนที่ทำหน้าที่ “ครู” หากขาดซึ่งจิตวิญญาณ ความเป็นครู ความคิด ความรู้สึก สติปัญญา ทักษะ ทักษะ ความรัก ความศรัทธา ที่ดีต่อการทำหน้าที่ที่ทั้งต่อตนเองและผู้เรียน ก็ไม่อาจขับเคลื่อนคุณค่าใด ๆ ได้ จิตวิญญาณไม่สามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งได้ ต้องอาศัยการฝึก ฝึก และฝึกเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งลักษณะของครูผู้ที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. มีความแกร่งในจิตใจ (ไม่ห่อท้ออุปสรรค) เมื่อมีเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นในชีวิต ก็ตระหนักรู้ถึงความเป็นคนดี สำนึกแห่งความดีจะควบคุม เตือนสติ มิให้กระทำไม่ดี คนที่มีความแกร่งทางด้านจิตใจ หรือความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ จะกล้าเผชิญสถานการณ์ที่มากกระตุ้นความเครียดในชีวิตที่เกิดขึ้น (Lester; Masten; & McEwen. 2006 : 113)

2. มีปัญญานำพาตัวเองหลุดพ้นทุกข์ (แก้ไขปัญญาได้) สังคมไทยต่างเรียนรู้หลักธรรมและยอมรับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งตามหลักธรรมคำสอนในการแก้ไขปัญหาคือ 4 ขั้น ได้แก่

2.1 ทุกข์ คือการเข้าใจว่าอะไรคือปัญหา หรือรู้ตัวเองที่กำลังประสบกับปัญหาเรื่องอะไร การจะเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริงได้ ต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งให้ถึงสิ่งที่ตนเองรู้สึกภายในจิตใจหรือเรียกว่า Insight เข้าใจ เข้าถึง ด้วยการใช้ (1) เปิดใจยอมรับปัญหา (2) เปลี่ยนแปลงตนเอง (3) ปรับปรุงสิ่งที่ผิดพลาด (4) ประยุกต์ใช้ปัญญา (5) ปฏิบัติการด้วยหัวใจที่เข้มแข็ง (6) ประเมินผลจากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (7) ปลุกพลังความคิดดี และ (8) ปลดปล่อยปัญหานั้นอย่างจริงจัง ที่สำคัญต้องตระหนักรู้ถึงเบื้องลึกเบื้องหลังอย่างแท้จริง จากมุมมองของตนเองมิใช่จากบุคคลอื่น

2.2 สมุทัย คือการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา อะไรคือสาเหตุที่แท้จริงที่นำมาซึ่งปัญหา ทุกปัญหาล้วนแต่มีต้นสายปลายเหตุ ทุกอย่างไม่ได้เกิดขึ้นมาเฉย ๆ ล้วนมีที่มาทั้งสิ้น หากแต่จำเป็นต้องตระหนัก ทบทวนสิ่งที่กระทำ และระบุนำให้ชัดถึงสาเหตุนั้น อะไรคือสถานการณ์รอบ ๆ หรือสิ่งแยะ ๆ ที่เผชิญ (Pain Point) เลือกเอาปัญหามาเพียง 1 ปัญหาที่ชัดเจนและมีผลกระทบ เลือกแก้ไขปัญหามาให้ตรงจุด ควรแก้ปัญหาละอย่าง ทีละข้อ ไม่ควรพยายามแก้ปัญหามาทุก ๆ อย่างพร้อมกัน

2.3 นิโรธ คือวิธีการแก้ปัญหา เมื่อเรารู้แล้วว่าปัญหาคืออะไร อะไร คือสาเหตุที่แท้จริง ด้วยการวิเคราะห์สวอต (SWOT) ชีวิต ก็จะพบวิธีการแก้ไขปัญหาให้บรรเทา หรือหายไป ในขั้นตอนนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ สถิติปัญหาที่สะสมมาตั้งแต่อดีต ยังมีความรู้มาก สถิติปัญญามาก ยังมีวิธีการแก้ไขปัญหาที่ดี หลากหลายวิธี และการผสมเพิ่มเติมต่อยอดความรู้จากผู้อื่นด้วยการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน **คือหัวใจสำคัญของ Ideation**

2.4 มรรค คือการลงมือปฏิบัติโดยการเลือกวิธีการแก้ไขปัญหา เมื่อมีวิธีแก้ปัญหาลงมือต้องลงมือกระทำด้วยตนเองว่า วิธีเหล่านี้แก้ไขได้จริงหรือไม่ เมื่อทำแล้วผลลัพธ์จะออกมาเป็นอย่างไร อาจไม่ได้ออกมาตามที่เรต้องการ แต่ก็ได้เรียนรู้ว่าจะพัฒนาให้ดีขึ้นได้อย่างไร ทั้งหมดนี้ การวัดผลแห่งการแก้ปัญหาด้วยปัญญา จะดูที่ผลลัพธ์จากความสุข ความเจริญทางจิตใจ พฤติกรรมที่ดีขึ้น นั่นคือวิธีการแก้ปัญหาก็แท้จริง หากแต่กระทำแล้วทุกข์ใจ ปัญหาเพิ่มขึ้น ควรกลับไปจุดเริ่มต้น คือการเข้าใจปัญหา หรือ Empathize อีกครั้ง เพื่อให้ได้มาซึ่งหนทางแห่งการแก้ไขปัญหาคด้วยปัญญาอย่างแท้จริง (Thanawisut, 2013 : 111-156)

3. มีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ (หลักธรรม) รัชกาลที่ 9 พระองค์ได้พระราชทานหลักธรรมคำสอนเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผลทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฏกติกา และในระเบียบ แบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล หากความคิดจิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดี ที่เจริญนี้ ยังมีพร้อมมูลในกายในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่าประเทศไทยจะดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไปได้ พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานใน วโรกาสเสด็จออกพระสีหบัญชร ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2559

4. มองเห็น โอกาสของชีวิต เรามักได้ยินคำพูดที่ว่า “สักวัน โอกาสจะต้องเป็นของเรา” โอกาสหมายถึง ช่องทางหรือจังหวะเวลาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีผลต่อตนเองในทางบวก ก่อให้เกิดความหวังและกำลังใจ และมีค่าพอที่จะแสวงหาไขว่คว้า ซึ่งโอกาสเป็นสิ่งที่มิคุณค่าสำหรับใครก็ตามที่เป็นเจ้าของมัน การ “พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส” เป็นแนวคิดที่ทุกคนเคยได้ยิน ได้ฟัง ผู้ที่ฝ่าฟันช่วงเวลาอันเลวร้ายได้ การมองเห็นโอกาสของชีวิตได้ควรคิดในแง่ดี คิดบวก มองปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถ และต่อสู้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ กระทั่งประสบความสำเร็จ

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้ หลัก "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" และมีทักษะ ความรอบรู้และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทักษะ ความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

การจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการสำคัญของนำหลักสูตรการศึกษาไปสู่การปฏิบัติใน ชั้นเรียน คุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเป็นเช่นไร ขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ของครู ทั้งในด้าน กิจกรรมการเรียน การสอน เนื้อหาความรู้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ หมวด 4 แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนมี ความสำคัญสุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็ม ตามศักยภาพ ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูต้องการจัดการเรียนการสอนที่ หลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร สำหรับการจัดการเรียนรู้เพื่อ นำไปสู่การพัฒนาทักษะความรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีองค์ประกอบของการ จัดการเรียนรู้ดังนี้

1. เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ เป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะทางวิชาการ และวิชาชีพ สามารถอยู่รอด ต่อยอด และเป็นคนเอี่ยมยอดทั้งด้าน ความดี ความเก่ง และการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา

2. หลักสูตร เป็นโครงสร้าง เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่ต้องจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ ความสนใจของผู้เรียน ระดับของการศึกษา เช่น หลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรอาชีวศึกษา หลักสูตร อุดมศึกษา และหลักสูตรวิชาชีพพระยะสั้น เป็นต้น ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุผลตามมาตรฐานของ หลักสูตรพิจารณาผลลัพธ์การเรียนรู้ 4 ประการได้แก่ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ทักษะ (Skill) 3) เจตคติ (Attitude) 4) สมรรถนะ (Competency)

3. สื่อในการจัดการเรียนรู้ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียน เรียนรู้อย่างเข้าใจ ในเนื้อหาวิชา ซึ่งสื่ออุปกรณ์ที่ใช้สำหรับจัดการเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ เอกสาร ตำรา วิชาการ สื่ออินเทอร์เน็ต วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ และประเภททรัพยากรสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน หิน แร่ ป่า ไม้ เป็นต้น

4. ผู้สอนหรือผู้ที่ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ ซึ่ง คุณลักษณะสำคัญได้แก่ 1) มีความรู้จริง รู้แจ้ง รู้ชัดเจน ในศาสตร์และศิลป์ของเนื้อหาความรู้ นั้น ๆ

2) บุคลิกภาพมีความน่าเชื่อถือศรัทธา แต่งกายที่เหมาะสม สุภาพ เรียบร้อย สายตาที่อ่อนโยนและเป็นกันเอง 3) การสื่อสาร การพูดที่ไพเราะ สุภาพ ถูกกาลเทศะ ฟังสบายหู ใฝ่เนื้อหาที่ชัดเจน น้ำเสียงนุ่มนวล น่าฟัง 4) กิริยา มารยาท งดงาม น่าเลื่อมใส มีเสน่ห์น่าศรัทธา

5. กลวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ 1) รู้จัก เข้าใจ ธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) เลือกเนื้อหา ความรู้ เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละช่วงวัย 3) สอนจากชีวิตจริงเชื่อมโยงสู่เนื้อหาวิชาการ จากง่ายไปยาก 4) สอนด้วยการเป็นแบบอย่างให้รู้ ให้อู ให้ทำ 5) สอนโดยใช้ห้องเรียนธรรมชาติ เปรียบเทียบให้เห็นหลักความเป็นจริงของชีวิตกับธรรมชาติ 6) รูปแบบวิธีการสอนที่หลากหลายตามวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น การบรรยาย การถาม ให้อู ตัวอย่าง และสาธิต เป็นต้น

6. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากเป้าหมายสำคัญของการวัดและประเมินผล ได้แก่ 1) การปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ 2) พัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ และทราบผลลัพธ์การเรียนรู้ทั้งในด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย ทักษะพิสัย คุณธรรมจริยธรรม และทักษะทางสังคมของผู้เรียน ทั้งนี้การวัดและประเมินผลที่ดี ครูผู้สอนควรแบ่งช่วงเวลาในการวัดและประเมินเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ก่อนการเรียนรู้ ระหว่างการเรียนรู้ และเมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการนำหลักสูตรการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ โดยมุ่งหวังให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 1) เป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ 2) หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 3) สื่อในการจัดการเรียนรู้ 4) ผู้สอนหรือผู้ที่ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น 5) กลวิธีการจัดการเรียนรู้ 6) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือล้มเหลวนอกจากองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว แน่นอนว่า คุณภาพการเรียนรู้ ยังขึ้นอยู่กับจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของ “ครู” ซึ่งครูผู้ทำหน้าที่ครูด้วยจิตวิญญาณความเป็นครูจะวางแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยความรัก ความศรัทธา ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ที่น่าสนใจอีกหนึ่งรูปแบบ คือ หลักการสอนสะท้อนคิดของกิบส์ (Gibbs, 1988 : 50) โดยมีเป้าหมายเช่นเดียวกันรูปแบบการสอนอื่น ๆ แต่เน้นการคิดไตร่ตรองเพื่อทบทวนตนเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ (Knowledge) 2) ด้านทักษะ (Skill) 3) ด้านทัศนคติ (Attitude) และต่อยอดสมรรถนะ (Competency) ของผู้เรียน ซึ่งหลักการสอนสะท้อนคิดผ่านประสบการณ์ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. เลือกรณิศึกษาการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ หรือกรณิศึกษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต
2. ผู้เรียนเตรียมสมุดบันทึกการเรียนรู้การสะท้อนคิด และดำเนินบันทึกการเรียนรู้ตามลำดับ

ดังนี้

2.1 บันทึกรายละเอียดของประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็น จากกรณิศึกษา เช่น ได้เห็นพฤติกรรมของนักเรียน ได้ยินคำพูด “.....”

2.2 เชื่อมโยงประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้กับการดำเนินชีวิตปัจจุบันของนักศึกษา เช่น ความรู้เดิมที่เคยได้รับ ความเชื่อที่สัมพันธ์กับกรณิศึกษา พฤติกรรมการดำเนินชีวิตประจำวัน

2.3 รู้สึกอย่างไรเมื่อได้เรียนรู้ และคิดอย่างไรกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ เช่น รู้สึกว่าประสบการณ์เรียนรู้นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และคิดว่าเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่ากับชีวิต และเคยผ่านมาแล้ว

2.4 สิ่งที่ได้เรียนรู้สอดคล้องกับความรู้เดิมในประเด็นใดบ้าง และจะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างไร

2.5 วิเคราะห์ ตรวจสอบตัวเอง สรุปองค์ความรู้ และความรู้ของตนเอง ที่ได้เรียนรู้ในครั้งนี้

2.6 วางแผนปฏิบัติ ปรับปรุง พัฒนาตนเอง ให้ดีกว่าเดิม

หลักการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนทักษะความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงมีหลากหลายรูปแบบทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบท สภาพแวดล้อม พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนจะเลือกรูปแบบการสอนลักษณะใดนั้น ควรมีการวางแผน วิเคราะห์เนื้อหา โครงสร้างหลักสูตรให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน จะช่วยเสริมให้การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะความรอบรู้สารสนเทศและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทักษะดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อนักศึกษาวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากคุรุสภากำหนดให้เป็นมาตรฐานวิชาชีพด้านการปฏิบัติหน้าที่ครู

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้เป็นการเตรียมกำลังพลให้อยู่รอด ต่อยอด และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่เยี่ยมยอด ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ ปัญหาที่กำลังวิกฤตของสังคม ล้วนมีสาเหตุจากคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งลักษณะเด่นของการศึกษาในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ เป็นการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัดด้านเวลา เนื้อหา ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนรู้ได้ตามที่ตนเองสนใจ ห้องเรียน สถานศึกษาถูกย่อส่วนให้อยู่ในรูปแบบของ

ห้องเรียนเสมือนจริง ด้านการเรียนรู้มุ่งเน้นศาสตร์วิชาการ กระทั่งหลงลืมโลกธรรมของชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักชีวิต รู้จักโลก รู้จักจิตวิญญาณอย่างแท้จริง การประยุกต์ใช้ความรู้เชื่อมโยงสู่ชีวิตจริงจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเมื่อพิจารณาพัฒนาการของการศึกษาแต่ละยุคตามช่วงเวลาและพฤติกรรมการค้ารางวัลสามารถสรุปเป็น 5 ยุคได้แก่ (1) สังคมยุค 1.0 (2) สังคมยุค 2.0 (3) สังคมยุค 3.0 (4) สังคมยุค 4.0 และ (5) สังคมยุค 5.0 โดยมีปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนได้แก่ (1) ทูทางสติปัญญา (2) ทูมนมนุษย์ (3) ทูนทรัพยากร (4) ทูนทางสังคม (5) ทูนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม (6) ทูนด้านการเงิน (7) ทูนความยั่งยืน (8) ทูนคุณธรรม จริยธรรม ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้มีผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาและการศึกษาที่มีประสิทธิภาพที่ส่งผลต่อบรรยากาศดังกล่าวด้วยเช่นกัน ซึ่งในอนาคตอันใกล้สถานศึกษาแต่ละระดับจำเป็นต้องเตรียมรับมือกับ (1) ลักษณะการเรียนรู้แบบเฉพาะ (2) มาตรฐานหลักสูตรสากลที่ผู้สอนสามารถหมุนเวียนไปตามสถานศึกษาต่าง ๆ (3) ผู้เรียนมีทางเลือกใหม่ไม่จำเป็นต้องเรียน 3-4 ปี หากแต่เรียนเป็นหน่วยย่อย ๆ เพื่อประกอบอาชีพ (4) หุ่นยนต์เข้ามามีบทบาทต่อการจัดการเรียนรู้ (5) ปรับการเรียนรู้เป็นลักษณะรายบุคคล (6) วิชาชีพครูพลิกบทบาทสู่มาตรฐานระดับสูง เป็นต้น ซึ่งแนวโน้มดังกล่าว เป็นผลจากความก้าวหน้าของสังคมและพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการความรู้เพื่อดำรงชีวิตมากกว่าได้ปริญญา ปรัชญาการศึกษาเพื่อการพัฒนาตนเองจะถูกหยิบยกมาใช้เพื่อการเพิ่มพูนคุณภาพการศึกษาของไทยในอนาคตเชิงประจักษ์มากขึ้น

References

- Apiwantakorn. (2017). **A guide to developing media literacy in high school adolescents.**
Bangkok : Offset Creation. [In Thai]
- Association, A. L. (2000). **Information literacy competency standards for higher education.**
Chicago: Illinois.
- Benson, J. T. (2000). **Wisconsin's model academic standards for information and technology literacy.** Madison, Wisconsin: Wisconsin Department of Public Instruction.
- Bunslan, P. (2013). **Phuttha Aphipratya : khwamching kieokap chakkrawan, lok, manut, lae sangsarawat.** Bangkok : Samnakphim haeng Chulalongkon Mahawithayalai. [In Thai]
- Chalakbang, W. (2016). The spirituality of teachers: a key characteristic of professional teachers. **Nakhon Phanom University Journal**, 6(2), 123-128. [In Thai]
- Chuengsatiansup, K. & Anuphongphat, N. (2017). **Intellectual health: spirituality, religion and Humanity (Sukhpaph thang payya : cit wiyyan sasna laes khwan pen musy).**
Nonthaburi : National Health Commission Office. [In Thai]
- Gibbs G. (1988). **Learning by doing: a guide to teaching and learning methods. Further education unit.** Oxford: Oxford Polytechnic.
- Kaeodumkoeng, K. & Triphetsriurai, N. (2011). **Health literacy.** Bangkok : New Thammada Press. [In Thai]
- Kamyan, P. (2011). Sense of coherence and related factors among abused female adolescents. **Journal of Nursing Science**, 38(1), 111-124.
- Lester, B. M., Masten, A. S., & McEwen, B. S. (2006). Resilience in children. **Annals of the New York Academy of Sciences**, 1094(1) 108-113.
- Literacy, G. P. (2015). **Digital Literacy.** Retrieved July 21, from <https://education.gov.mt/en/elearning/Documents>
- Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. **Social Science & Medicine**, 68(2008), 2072–2078.
- Office of the Education Council. (2560). **The National education plan B.E. 2560-2579 (2017-2036).**

Bangkok : Prigwhangraftfic. [In Thai]

Santhong, W. (2017). Education philosophy and educational development in the midst of social and cultural change. **Journal of Education Loei Rajabhat University**. 10(1), 1-13.

[In Thai]

Sinlarat, P. (2017). **Thai education 4.0 philosophy of creative education and productivity**.

Bangkok : Printing Press of Chulalongkorn University. [In Thai]

Tantivejkal, S. (2016). **Tam roy Phra Yukholabath kru haeng phandin**. Bangkok : Printing Press of Chulalongkorn University. [In Thai]

Thanawisut, P. (2013) **I love Dharma**. Bangkok : Cyberprint. [In Thai]

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2004). **Digital Literacy**.

Retrieved July, 20 from https://rmportal.net/library/content/136246e-1.pdf/at_download/file

West, W. (2004). **Psychotherapy & spirituality: crossing the line between therapy and religion**.

London: SAGE.